

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Samlinger

til

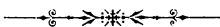
Jydsk Historie og Topografi.

~~~~~  
2. Række. II. Bind.  
~~~~~

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.



Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1889—90.

Kollerup og Skræm sognes tilstand og beskaffenhed for 200 år siden.

Ved Joh. Skjoldborg.

I Kollerup præstearkiv er fundet en beskrivelse over Kollerup og Skræm sognes »beskaffenhed og tilstand« 1683 i anledning af »jordrebnings og landmålingen« »efter de velædle og velbårne forordnede kongl. landmålings commissærius indgivne instrux, allerunderdanigst mulig underretning« af daværende præst for Kollerup og Skræm menigheder: Joens Joensen Blok¹⁾.

Skatter på jorden havde allerede været anvendt i Valdemarernes tid, men en fast ordning af de herhenhørende forhold skete først efter enevældens indførelse ved matrikuleringerne i 1664 efter de ældre landgildeydelse, hvorved landet ansattes til 443,834 tdr. hartkorn (ø: hårdt korn: rug, byg), og i 1682—90 efter opmåling og bonitering, hvorefter landet ansattes til 372,216 tdr. — Ved denne ældre matrikels ansættelse blev commissairerne befalede at henvende sig gennem herredsprovsterne til præsterne (jfr. instruction for commissairerne over landmålingen i Danmark af 16de april 1681 og resol. af 27de maj s. a. m. fl. a.)²⁾. Ovennævnte beskrivelse er vel altså en indberetning til den i anledning af matrikuleringen nedsatte commission af stedets sognepræst, — og det kan vel

¹⁾ Jens Jensen Bloch var født 1646, fik 1672 løfte om dette embede, tiltrådte 1679, var provst 1697—1713, døde 1725. (Wiberg II; 240.)

²⁾ Trap, Danmark 2den udgave side 69 og 158.

antages, at han eller hans kilder så ikke har gjort sagen lysere, end den var.

Efterfølgende skildring er udskreven og sammenarbejdet — en del udeladt — af dette gamle aktstykke, der på sine steder er vanskelig at hitte rede i, og noget er endog ulæseligt på grund af slid. Desuden er der draget nogle sammenligninger med nutiden.

Kollerup sogn.

I en »nota ét observa« er bemærket, at »al byen har været krongods, en del til Seylstrup (?) og en del til Ålborg (?) slot (?).«

I Kollerup sogn ligger ingen sædegårde, men «efter gammel relation» skal en del af Ågårds ejendom have strakt sig ind i Kollerup sogn, »hvorfor en del af Ågårds folk også have søgt deres salighedsmidler i Kollerup kirke«; men nu står stolene øde, »hvoraf de tvende i sl. Henrich Gyldenstjærnæ og fru Mette Ruds tid 1590 med deres egne våben og fuldkomne navne ere opsatte¹⁾).

Ved siden af Ågårds mark var »et afbjugge« ved Fjeritslev vad, som i mands minde søgte til Kollerup kirke og »tiendede årlig af jord og hjord«. Dette »er nu for to år siden nedbrudt, og mark og eng underlagt gårdens ejendom«.

Om Kollerup præstegårds beskaffenhed hedder det:

Den haver ingen særlig frihed fremfor de andre gårde i byen, og marken, som er både lidet og ringe imod andre præstegårds jorder, ligger blandt de andres.

1. Er på dens grund intet afbygge.

2. Ej heller er der tillagt den nogen gård eller bolig enten i annexet eller hovedsognet, og end ikke det ringeste »gådehus«, som moxen på alle andre steder findes; endog hvor der er ikkun ét sogn, så er dog mestendels en gård eller bolig, »præsten ad mensam«, tillagt, men her intet.

3. Haver den ingen engbjærgning uden et lidet stykke, hvorpå kan avles en »byrden og . . .«, eftersom alt det forrige ligger i hvid sand, og er der ikke et hug igen til overs bleven.

4. Er dertil ingen slags ildingsbjærgning, hverken skov eller krat [. . . slet intet af i sognet] eller lyng, hedetørv

¹⁾ Disse to stole findes endnu øverst i Kollerup kirke.

eller skudtørv, men må (?) alt ha(ves) fra fremmede med stor bekostning og besværlighed.

5. Er der sønden gården i en dal en liden »squat« vejr-mølle med små håndkværns stene, opsat på en præstegårds ager, i sin højde fra nederste og til øverste bjælke alen, i sin tværbredde alen, som dog ikke nær kan male præstegårdens fornødne korn (til) husholdningen.

Degnehuset er så ringe, at der til er kun en liden stump jord, hvori kan alene så's to tolvmåls skepper rug, og intet engbjærgning.

Dette er ikke nogen synderlig lys skildring, og det er i det hele taget en mørk udsigt, der i disse blade åbner sig for os; men vedrørende beretningens pålidelighed siger forfatteren dog, at han har skrevet det »en del af egen (beset) videnskab, og en del efter sognefolkene med flid opspurgte beretning det nøjeste og rigtigste ské kunde«.

Det første indtryk, man får ved gennemlæsningen, er, at sognet har været ideligt og stærkt hjem søgt af sandflugt, der-over klages på hver side. Sognet har »for nogle år siden på det meste ganske igennem været overløben med klitsand, så at al Brøndum by, Borup, Andrup, Hingelbjerg og . . . i Kollerup by har måttet flytte deres gårde og huse (?) for sandflugten«. I Borup har den næsten ødelagt marken, så (der nævnes fire mænd) man har sin meste næring af »fiskerier ved havet, når Vorherre vil sende flynder til landet om efterhøsten og om våren, eftersom den ganske mark er så ilde fordærvet af sandflugt«. »Det er stor ynk at se den store skade, sandflugten har gjort, nu i dette år (1683) besynderligt«, »så det synes for menneskelige øjne, at dersom Gud ikke af nåde stiller sandflugten, som kommer både af vesten og norden, skulle inden få års forløb (?) både drift og grift ganske fordærvs, og end det ganske sogn . . . på ny forødes.« Han taler om, at sognets forrige herlighed nu er borte, »sær med syv ferske søer, som nu er tilføgne, at der ikke er en pladsk vand til overs at sé på stederne (?)«. Både mark, eng og kær er til dels ødelagt ved sandflugt, og om »de øvrige (?) poster kan vi nu billigen sige i denne by, som Phineas hustru forstum: herligheden er borte!«¹⁾

¹⁾ Formodentlig har sandflugten raset heftig på vestkysten i det 17. hundredår på flere steder. (Se jydsk saml. 2. række 1. bind 2. hefte s. 124.)

For at få en oversigt over landbrugets tilstand inddeler vi det, hvad der også til dels er gjort i vort aktstykke, således: engbjergning, ildingsbjergning, fædrift og agerbrug.¹⁾

Engbjergning. De strækninger mod nord og vest, der egnede sig til høavl, men som var mest udsatte for sandflugten, var hårdt medtagne. »Det er så nær fordærvet, at det synes alle mere ligt et magert og skarpt fædrift, fuldt af lyng og sandbakker med små grønne Pletter iblandt, end ad engbund, som græs og hø skulde bjærges på. Her foruden er alle gamle (Udklits) enge så ganske øde, at ingen mer kan kende de steder, hvor hans enge har været. Brøndum eng er mestendels af sand fordærvet, og dér, hvor engen skulde være, moxen ingen engbund kendt uden i siden af »drøften«, hvor der er bleven tilovers blandt sandbakker og lyngknokker nogle rolkesige, hvoraf en ganske ringe del græsagtig bjærges af bymændene i fællig. Ved Brøndum findes dog et stykke eng, hvorom intet ondt siges, og tillige eje to mænd dér et indkast. Borup engbjergning er ikke mere til, men er bare havsand, hvor hverken gror tag eller græs. Andrup engbjergning er fordem ganske ødelagt af klitsand, og er der slet intet tilovers uden en liden smal hale ved agerenden, som dog er i dette år næsten ødelagt med sand. Nørre- og Sønder-Hingelbjerg engskifter er ringe og lidet til at føde med, næppe lig at føde et hoved med til den hele by.«

De her omskrevne engstrækninger ligger mod nord og vest, altså på de for sandflugten mest udsatte steder. Mod sydvest har limfjorden sandsynligvis skåret sig ind mod sognegrænsen; dér er nu lave enge, og deri har så den å faldet, som kom og kommer fra de østlige og sydlige mere lave dele af sognet. På dette punkt truedes derfor engbjergningen af vandet, der fordærvede den, og stundom måtte høet bæres i land for at tørres.

Det hedder om »Mølkrogen«, at den har været eng, som (?) nu ganske er fordærvet af åen og forandret i bunden til en

¹⁾ Kollerup sogn ligger i Vester-Han herred, Thisted amt; Skræm sogn derimod i Øster-Han herred, Hjørring amt; men Kollerup og Skræm sogne grænser dog til hinanden, da de er de yderste sogne hver i sit amt; amtsskællet er således også sogneskællet her, og det udgøres på dette sted af den i denne Artikel oftere omtalte å. Ålborg-Thisted landevejen går gennem begge sogne.

»hængende bløde«. »Noch« er et uføre, som snart ingen kan gå eller bunde udi. Endvidere et morads, som kaldes Starkær, hvoraf somme åringer en ringe del stargræs af nogle holme bliver bjærget, og må med stor besværlighed hoved bæres i land. Et stykke eng ligger langs ud mod åen og er meget fordærvet og halv forrådnat i bunden, og der kan ikke lægges den mindste byrde græs der på stedet (?) at tørres, men må bæres med stor besværlighed gennem rølk og dynd til land at tørres. De bedste enge har ligget langs med ovennævnte å østligst og sydøstligst i sognet i Hingelbjærg, Aldrup, Årup, Graven (fordum Gunderstedgård). Der nævnes, at her avles »noget«, »en del«, »en liden del«; noget er rigtignok fuldt af tuer og »knokker«, så derpå kun en ringe del hø kan avles.

Ildingsbjærgning. »Dette sogn véd ikke af skov eller krat«, så brændselsæmnet har været lyng, brændetørv og skudtørv. Men sandflugten har også her grebet ødelæggende ind, og ildingsbjærgningen er for en stor del derved »på det meste fordærvet«. Kollerup og Brøndum by har et stykke klit i fællig til ildingsbjærgning, men siden det er så ilde fordærvet af sand, har bymændene ikke i mange år dér få't nogen slags ilding. Man har kun et kær midt i marken mod østen, som ikkun er et bøsseskud bred i det højeste, med nogle arme, skaldede lyngbakker, hvor et får kan ilde få at bide, meget mindre kan ildingsbrand bjærges derpå. Graven, fordum Gunderstedgård, den sydøstligste gård i sognet, har sin ildingsbjærgning udi det lidet skarp hede sønden og vesten gården og så udi kæret. Nabogården(ne) Årup har sin norden gården i et lidet stykke ondt og skarp hede og kær, samt et ringe stykke jord østen gårdene i en gl. kalve-have til skudtørv. Fjerritslev ildingsbjærgning er meget elendig for den fattige, og hel ringe for den, som skatter og skylder, eftersom det lille stykke hede duer intet til ilding, men kun er løbesand; og de gamle moser i eng-siderne i Gravenskjær og er mestendels opgravne, og det lidet øvrige, enten af vand fordærvet eller med dyb klitsand overgangen. Også Andrup, Aldrup og Hingelbjærgets ildingsbrand er fordærvet ved sandflugten. — På grund af disse forhold har man måttet købe og hente ilding på andre steder i fremmede sogne »med stor bekostning og besværlighed«.

Fædriften. Også her er sandflugten på spil. Fædriften

til Kollerup by er i fællig med Brøndum mænd langt vester fra byen neden for »liden« i den arme af sandflugt fordærvede klit, som nu er ynkelig at sé på, hvorudi deres kreaturer ilde kan om sommeren fødes og holdes ved livet, både for den »skarpe« gang så og lange drifts skyld, hvorudover der i mange åringer tillige ikke én mand i byen har haft nogen brug eller nytte deraf, men har måttet have sine kreaturer på fremmede steder og i andre omliggende sogne om sommeren at græsses. I Borup, nordvestlig i sognet, er der af fædriften snart intet overbleven uden den bare »flyvendis klit«, og ildingsbjærgning er i lige måde af sandflugt ødelagt, »at der er snart intet derom at skrive, uden nogle små lyngpletter imellem klittaget«. Fædriften i Andrup er »bar ren sand, ganske fordærvet«. Fædriften til al Hingelbjærg er i en skarp hede og et lidet smal stykke kær østen al byen, og går til Ålegårds skæl. Fædriften til Aldrup er meget slet og ringe i en tør skarp hede, hvor intet lyngsted er, forðum overløben med sand, og så i et magert opgravet kær i fællig med Nørre-Hingelbjærg, »hvor kreaturet kan ilde fødes og opholdes og meget mindre græsses eller fødes derpå«. Angående fædrift til Fjerritslev, da er der til byen et lidet blødt opgravet kær og en liden arm og skarp hede, som bærer snart hverken lyng eller græs. — Sandflugten har ikke ødelagt fædriften i de syd-østlige dele af sognet. Til Graven består den mestendels i Ågårds hede og så et lidet blødt opgravet kær sønden og østen gården, hvori mange »Bæche« (bække?) ere, og stor bløde, så »kreaturet ikke uden i tørre åringer kan komme derudi uden aleneste ved de yderste sider deraf«. Fædriften til Årup er norden gården i et stykke ondt og skarp hede og et lidet tuefuldt kær, som er en stor dæl opgravet af tørv.

Agerbrug. Agerjorden er allevægne næsten gennem hele sognet, uden en ganske ringe dæl, der ligger ved kær siden inderst i sognet, overløben og moxen fordærvet af sand, og en stor dæl deraf(?) slet øde, så der er ingen ret aldsæd jord i sognet. Den hele sognemarks beskaffenhed er således, at både om efterhøst, når vinterrug er sået, og om foråret mulden bliver så løs, at den flyver op mod skyen som sné »udi rende-fog« om vinteren, hvoraf marken årligen forværres og »skarpes«. Der falder ganske tynd sæd i denne sandblandede jord over alt i sognet, så der i mange herreder næppe skal være nogen

sognemark, der over alt er så skarp og ringe som denne, så at snart hver mands armelige næring og ophold derom klarlig kan »testere«. Dertil kommer, at denne agerjord ikke kan deles i visse års »gjøder«, eftersom den fattige mand undertiden må gjøde et lille stykke jord i enden af en ager, »ligesom han kan komme afsted med«, og undertiden må han tage en énlige ager op blandt et stort fold, når det andet hviler, fordi han har »ikkun så lidet og ringe jord at ernære sig på, og høbjærgningen er borte, så der ej heller er nogen opfødning at behjælpes af til sin næring«.

En del af de for sandflugten mest udsatte steder bruges sjældent, en del har ikke været brugt i mands minde. Det ligger mestendels opløst i mange store, åbne sandhuller og kan aldrig bruges uden disse igen fyldes.

Ellers beskrives så godt som intet for god jord, men meget som skarp og sandløben. De kornsorter, der den gang avledes, var de samme som nu og brugtes sædvanlig i følgende orden: første år byg, 2det rug, 3die blandsæd eller havre, 4de havre. I den gamle beskrivelse, der danner grundlaget for nærværende fremstilling, har hvert enkelt grundstykke sit særegne navn og sin særegne drift. Det fremgår deraf, at af 50 grundstykker

hviler	8	i mindre end 4 år (mest 3),
—	16	i 4 -
—	20	i 5—6—7 -
—	6	i c. 10 -

endvidere:

bruges	16	grundstykker i 3 år,
—	34	— i 4 - (der angives lidt, som kun bruges et par år),

og:

34	grundstykker	hviler flere år end de bruges,
8	—	bruges flere år end de hviler.

Disse jorder — skrives der — er optegnede således, at de er satte i det mindste antal år, jorden hviler, og i de fleste år, den dyrkes, — eftersom her i byen er slet ingen anden frøse eller andet til ophold og næring end den ringe, skarpe mark, og den må derfor undertiden bruges mere, end den ellers vel kunde tåle, — uanset jorden hviler mestendels både flere år og bruges til ringere sæd i færre år end beskrevet.

Sammenligner man den nuværende tilstand med hin, da

var for det første driftsmåden væsentlig den samme den gang, som den til de nyeste tider har været, idet jorden sædvanlig har hvilet en 4—5 år og er brugt en 4—5 år til byg, rug, blandsæd & kartofler (rug) og havre. Nu »brakker« flertallet imidlertid, og sædfølgen bliver så: rug, byg, havre, blandsæd; jorden hviler en 3—4 år og bruges 3—4 år.

I øvrigt bærer sognet endnu tydelige spor af sandflugtens tidligere ødelæggelse og udbredelse, idet der, selv langt inde i sognet, findes god, sort muldjord¹⁾ under et flyvesandsdække på indtil en alen og mere. Der bliver imidlertid nu prøvet på ved kulegravning at bringe denne muldjord, der hviler på lér, frem til overfladen, og det kan måske med tiden bringe gode frugter, hvis ikke der bliver for tykt et sandlag mellem mulden og leret. At dette muldjord-lag har været agermark engang, er tydeligt deraf, at den mand, der har begyndt med ovennævnte kulegravning, stødte på agerrene i muldlaget, da han fik sandet af vejen; agerrenene, der jo har været dybere end muldmarken, var fyldte med sand, så man i agerbreds afstand fra hverandre tydelig kunde se de lyse sandstrimer — de fyldte agerrene — drage sig langs i den sorte muld. Der findes også steder, hvor naturen har besørget sandlaget omtrent bort, idet blæsten har ført det til andre steder. Kollerup sogns mark består meget af sandede jorder, så mulden kan endnu, når det stormer, »flyve op mod skyen som sné udi røndeføg«.

Med hensyn til selve sandflugten, da holdes denne jo nu indenfor så godt som uskadelige grænser ved klittag-plantning, lyngnedlægning m. m. (Det koster stat, amt og kommune c. 1000 kr. årlig.) Men hvis man ikke søgte at dæmpe og hæmme de åbne sandklitter, så vilde åbenbart den gamle sandflugtshistorie gentage sig. Der har nok af befolkningen været ført en kamp mod sandflugten i flere hundredår; som et udtryk herfor kan gælde, at der, efter en gammel sandfærdig mands beretning, en gang i hans fædres tid har været rejst et risgærde som værn på det mest udsatte sted.

Til slutning nogle større gårde:

Aldrup, en »enestegård«.

Holmerne er af en kold og våd jord, hviler i 4 år og

¹⁾ Den er naturligvis både sur, rå, kold og aldeles ukultiveret.

bruges i 4 til byg, blandsæd, havre og havre; sjældnen en kær rug imellem.

Meldfaldet hviler i 3 år og bruges i 4 år til byg, rug, rug og havre.

Gåsedals fald, skarp sandløben jord, bruges sjældnen i 3 eller 4 år, hviler i den østre ende i 5 år og i den vestre ende i 9 eller 10 år til rug, blandsæd og havre.

Gunderstødgård forstum, og nu Graven kaldet, er en »enestegård«, der giver sin skyld til kollerup kirke og herligheden til Ågård. Den ligger østen og norden for Ågårds mark og hede. Det er en tør og skarp mark mestendels af hede år efter andet opbrudt og ligger på rød sandbund. Om foråret, når jorden er tilsået, flyver den med sand og muld ligesom andre steder i sognet med den overløbne klitsand; der falder tynd sæd og det giver og tynd afgrøde. Marken kan deles i 2 parter, sønden og norden vejen, men der er snart ingen forskel derpå, da grunden allevegne er rød sand. Jorden hviler en del i 4—5 eller flere år undertiden og bruges i 4 år til byg, rug, rug, blandsæd eller havre. (Oven over er tilføjjet »bruges i 3 og hviler i 6 år«.)

Årup er to »enestegårde«, liggende østerst i sognet. De to mænd, der bor i gårdene, har deres agerjord hos hinanden, den ene et stykke til sin gård, og den anden sit stykke ved siden af til sin gård, så langt al marken varer. Ingen har noget i fællig med dem undtagen Jøp Nielsen i Graven, som har en liden smal kirkevejsager, vesten kirkevejen. Deres markjord, der består i 9 års gjøder, kan deles i to parter: Søndermarken, der hviler en del i 4, en del i 5 år og bruges i 4 eller 5 til byg, 2 vinterrugkærve og 1 eller 2 havrekærve, ligesom jorden og åringen er til; samt Nørremarken, der er »et skarpt og ondt jord«, liggende på rød sandgrund og bærer liden afgrøde. Det hviler i 5 eller 6 år og bruges derefter i 4 år til byg, vinterrug og 2 havrekærve.

Vestermølle, en vandmølle, (Peder Laursen ibor, fru Anna Helvig Gyldenstjærnes¹⁾ tjenere) ligger med alle sine huse udi Kollerup sogn, hvor han haver både sin fri drift og grøft i

¹⁾ Denne fru A. H. Gyldenstjerne var en datter af den sidste Gyldenstjerne på Ågård. Den sidste Gyldenstjerne på Ågård døde i slutningen af det 17. hundredår. Fru A. H. Gyldenstjerne var gift med en Marsvin til Ålegård. (Se side 266.)

Fjerritslev kær; og dog alligevel indtil denne dag, som er underligt, — skriver forfatteren til vort aktsykke, præsten hr. Joens i Kollerup, — har han ikke søgt sine salighedsmidler i Kollerup kirke, og ej heller givet tiende af hans agerjord eller noget andet til præsten der i sognet, men allene både søger Gøttrup kirke og tiender til den præst, fordi en del af hans mølledam og en del agerjord og eng ligger på den søndre side åen, hvor han dog ikke bor. Af jorden, der ligger i Kollerup sogn, besås en del med byg, en del med rug og havre.

Skræm sogn.

Dette sogn er ikke alene et ringe sogn i sin »storlighed og begreb«, men er endog (desværre) af hel ringe næring og »ganske igennem« beboet af et meget arm folk, hvor idel fattigdom overalt har taget sin bopæl, ikke alene udi disse besværlige tider, men endog i mange fremfarne åringer, så at ingen af dem er god for, den ene at hjælpe den anden. Sær for den store skade, de tog i Skræm by for 8te år siden (1675), af en forfærdelig hastig storm og hvirvelvind, — »|: eftersom byen og kirken ligger på en høj, flyvende sandbakke :|« —, da på en tid nedblæste 13 ladehuse foruden »rålinger« (stuehuse) midt i høsten; og kornet på marken led på samme tid stor skade. Sær fordi der ingen høbjærgning er til sognet. Sær fordi marken er alle vegne skarp og ligger på en ond grund, og de har så lidet gøde at føre på jorden, ej heller noget ved hånden enten af hede eller kær at tage af til at blande med uden det store sandbjærg i byen. Sær for den slette uddrift og tørvogrøft, som der findes.

Ålegård har fordum været beboet, først af bønder og siden af adelspersoner, og har derfor hidindtil nydt frihed som sædegårdene. Den tilhører nu (1683) velb. fru Anna Helvig Gyldenstjerne, sl. Marsviins, fru Helle Urne, sl. Morten Skinchels, og velb. Otthe Marsviin, og besiddes nu af velb. fru Anna Helvig Gyldenstjerne og hendes velb.heds søn Otthe Marsviin.

Gårdens tilliggende, mark og agerjord, er mestendels optaget af heden, som ligger trindt omkring marken, er tør og skarp, sandig jord, der hviler efter hinanden i 4 år eller mere, og der er ingen aldsæd-jord i marken. Denne består i 8 års gøder, 5 norden gården og 3 sønden gården. Der sås efter

gøden 3 eller 4 kærve byg, rug og havre efter gødens og åringernes lejlighed.

Engen ligger med en ringe smal hale ind mellem agrene, og det øvrige vesten for marken er skarp, mestendels fuld af tuer og både »åben og rådden«. Et stykke kær bund strækker sig sønder på mod Gravens eng og vester mod Årup tue-eng og så ud til Årup (?).

Heden er og »endél«; den ligger norden og østen gården, strækker sig til Hingelbjerg skæl mod vesten og »Faszemlje« (Fasmalie) skæl mod norden, »Fodfoeds« (?) rinde mod østen og til Bonderup skæl mod sønden.

Mosen er i et smalt stykke kær fuld af store dybe tuer, som går nord ud fra gårdens mark nedden med heden til Stagsted kær, og øster og sønder på til Hendrik sø.

Fædriften er i ovenskrevne hede, tuefuld kær og mose.

Ildingsbjergning består i lyng, lyngtørv og skudtørv til fornødenhed.

På Ålegårds grund og »eendéls« hede ligger »et afbygge«, kaldet tinghuset, hvis besidder — det beboes nu af Jens Sørensen — skal tage vare på heden. Dertil hører et stykke skarp markjord ved huset, som år efter andet er optaget og opbrudt af heden og bruges mestendels til rug og art (?) (måske ærter); derefter hviler det.

Til dette hus er slet ingen eng.

Drift og grøft nyder han i heden ved husene¹⁾.

Derefter følger en vidtløftig beskrivelse af Skræm bys jordstykker og deres drift, der i alt væsentlig var den samme som i Kollerup. Dernæst hedder det om *Fædriften*, at den er slet og ringe i et opgravet kær, hvor der snart ikke er en grøn plet, og så på et stykke hede vesten og norden for byen, hvor der ikke er nogen god gang eller drift hverken til fæ eller får, så bymændene må have den ringe del hoveder på fremmede steder at græsse om sommeren.

Ildingsbjergning er som fædriften ond, død jord og stenfuld grund i heden, og der er snart intet i det rådne kær at få enten til brændetørv eller skudtørv. Kun en ringe del lyng kan bjærges i heden.

Derefter følger *Gundestrups* grundstykker, deres navne og

¹⁾ Ålegårds hede er udparcelleret, og der findes nu her en hel lille landsby. Tinghuset (nu Tinggården) er solgt til et interessentskab, der vil have dens grund tilplantet.

deres behandling, og der tilføjes: 4 boliger. Ved 1 anføres: »Slottet øde«; ved 1: »Hvoraf halve gårdsens tillæg er Ryttergård«. Engbjærgningen til Gundestrup er ringe og snart intet. Fædriften og ildingsbjærgning er meget ringe i et opgravet kær sønden og vesten gården, og en skarp, skarp hede, som bærer intet græs og snart ikke heller lyng, der kun er fingerlang. Her er lidet til ilding og intet til drift.

Tanderupgård fra Bonderup bæk til Tyrkjælds bæk, 4 års gøde —, med »et lidet smal Harch (?) eng« for enderne af agrene«. »Noch« mere eng midt i Gundestrup kær.

Til slutning henleder forfatteren landmålingscommissærernes opmærksomhed på et forhold ved »den arme Skræm kirke«. Det er mindre klart og lyder således:

Forskrevne øde bolig, slottet kaldet, er fordem givet til den meget arme Skræm kirke til vin og brød at holde for to tdr. byg. Nu havde den mand, som sidst boede der, for boligens ringheds skyld sex agre, som lå der i marken [fordum udlagt fra kronen med andet mere jord andensteds i sognet af lige beskaffenhed] i brug fra Ågård, hvoraf nogle kan endnu vides (huske), hvor de ligger, og af (bemældte) 6 agre gav han til Ågård to tdr. byg, og intet videre blev fordret eller gjort hovarbejde eller andet deslige; såsom og ingen mand i det hele sogn, der har noget af lige kroujord i brug f. sin visse sær-afgift enten til Ågård eller andet herskab bliver bemøjet for det ringeste arbejde deraf, dog de har sær forsvar. Men siden salig H. Hænrich Ransows død, måtte kirkens bonde gøre arbejde til Ågård etc., så længe etc. Og nu har boligen været øde på fjærde år, og den forarmede kirke har både måttet miste sit korn og desforuden skatte udi alle kongl. påbud af det, den ikke nød etc. Hvilket præsten har skriftlig og personlig andraget, sær for Ågårds herskab ved fuldmægtigens Jens Viffertsens hånd, — dog foruden al resolution. Sær for biskoppen, sær for commissario Jens Visborg, så og for stifts-skriveren, dog uden nogen effekt kirken til gode. Gud opvække den arme kirke nogle patroner!

Dersom de gode herrer, kongl. højbetroede landmålings-commissærer vilde nu behjælpe den fattige kirke enten ved jordens separation og deling udi 2 lige parter eller efter anden gode egen betænkende, så kunde dog kirken blive med tiden uden skade. Nu Gud og kongens mænd hjælpe den!